

„Ставмувыса пролетаріјас, бтувтчөж“!

**ЗАКОНІАССӨ СӨВЕТ-РЕСПУБЛІКАЛЫГ КОЛӨ
ТӨДМАВНЫ БЫД КОМІ УЖАЛЫГЛЫ!**

Е. М. Удріс

**КЫЗІ
КРЕСТАҢІНЛЫ
СЕТСӨ МУ**

КОМІ ҢІГА ЛЕЗАН-ІН
Сыктывдінкар. 1928

A
/

~~124-11~~
~~35~~

Е. М. Удпис.

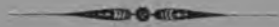
1764

Г. В. В. и Л. Г. Г.
ОБЯЗ. ЭКЗ.
1928.

Коми-3
3-1621

КЫҢИ КРЕСТАННЫЛЫ СЕТГӨ МУ

Роч-вылыс коми-кыв-вылө вужöдс
Илля-Öльксан.

Комі ыга лезан-ин
Сыктывдинкар
1928 во.

184

Е-ИМОИ

Э. М. Удрис. Как наделается крестьянин землей. Перевод на коми
язык Истомина А. С.

г. Устьсысольск.

Типография Коми Издательства.

Облит № 7.

Тираж 2000.

В О З К Ы В.

**Сар-дырји Рос-
сијаын унжык
муыс вöли по-
мешщикјас-
кыын.**

Револютсијаоң Россијаын закон сетлис јöзлы сещöм права, код-герти најö вöли вермöны му, ужалан кöлуј да мукöдтор вузавны да нöбны. Быд помещщик, быд капиталист вермис чукöртны, нöбавны аслыс мутö мыјда вöли сылы колö. Россијаад-ескö крестанаыд вöли вель-уна, со-милльон морт ужалисны му-бердын, перјисны муыс аслыныс кынöм-пöт, сöмын муыс унжыкыс вöли помещщикјас-кыын.

Став бур мусö вöли кöвтöмаöг помещщикјасыд, крестана-öс зырöмаöг омöлик мујас-вылас—куш лыаа да нура местајасö, дај нур-местајасгыс-на вöли кульöны зев гырыг дон. Крестана-натö вöли быд-ногөн топöдöны, эескöдöны. Öстатки кусöксö вöли вомгыс нещкöны, быдгама-сикас вотјасөн.

Сар-дырга законыд ез дорјыв гöл крестанатö, ез сулавлы ужалыг јöз-дор. Законтö вöли лöсöдöма капиталистјасöс да помещщикјасöс дорјыны, налыг ембурсö, озырлунсö виңны.

**Октябрса ре-
волютсија му-
тö сетис кре-
станалы.**

Онi Сöвет-республикаад ужалыг-јöзлөн олö-мыд эик мöд-пöлöс. Россијаса робочейјас крестана-көд Октябрса револютсија-дырји 1917 воö пут-кылтисны озырјаслыг влатсö, помещщикјаслыг озырлунсö мырфисны. Став муыд, да мујас-вылыг ембурыд, ужалан кöлујыд, став пабрик-заводјас, кöрттујјас, пошта, телеграф, став озырлуныд му-пыщкыг октябрса револютсијагаң лоi робочей да крестана государствон. Сöвет государство мујассö сетис век-кежлö крестаналы вöфитны. Онi пöшти став мусö вöфитöны, ужалöны крестана, став пöлзасö мусö ужалыгјасыс бөгтöны агныс.

**Му-вылö пра-
ваыд быд
ужалыгелөн
öткөд.**

Робочей да крестана государствоын став ужалыг-јöзыслы сетöма мујас-вылö праватö öткөдöс. Сар-дырји закон јона öтдортлис нывбабајасöс, онi законыд бабајаслы сетис мужикјаслы-көфöс-жö права. Сегга Сöвет-республика-пыщкын олöны уна ас-сикаса-сорнија јöз. Сар-дырји ас-сикаса сорнија јöзöс јона топöдлисны быдногөн, ас-сикаса сорнија робочей да крестанаыдлы рочјасыг-дорыг-нын вöли сöкыд овнытö, најöс ез-нын морттујö пуктывны. Онi став ас-сикаса сорнија јöзлы Сöвет-республика-пыщкын: рочјаслы, комiјаслы, јеврејјаслы, калмыкјаслы да с.в. сетöма праватö öткөдöс; сы-вöсна i Сöветвластлы эик öткөд кушöм сорнија морт му-ужалыгыд. Сöмын сiјö виңöдö, ставныс-ö му бөгтыгјасыд, ас-вынөн ужалöны.

Совет-республикаын унжык јозыс-крегтана; унжык олыгыс ужалө, кынөмпөт перјө муыс, сы-вөсна робочей да крегтаналөн госуларство сетіс мујассө крегтаналы да пырыс-пыр-жө леҕіс Візму-Закон-Чукөр.

**Му вермөны
вөдөитны сө-
мын ас-вынөн
ужалысјас.**

Візму-Закон-Чукөр-герті мутө вөдөитны ге-
төны ужалыс-јөзлы, сөмын ас да ас-гемија вынөн
ужалөм-вылө. Сөмын-һин крегтанаыдлөн-кө аслас
гемијалөн выныс оз тырмы мујассө ужавныс да
овмөсыс кісөө, закон леҕө сылы бөгтны ужалыс-
өс аслас овмөсө дон-вылө, либө мујассө сетны көртымө (арен-
даө).

**Кызі поҕө
богтны мутө.**

Візму-Закон лөгөдөма ужалысјаслы му ге-
тан-ногтө уна пөлөсөс. Өт-кө, мутө ас-вынөн ужав-
ны поҕө богтны җемельней обшчествоыс. Ферт,
сөмын кор му-корыгыс ачыс шөщ сіјө җемельней-обшчествогыс.
Мөд-кө, поҕө корны візму-управленьнејаслыс, ем-кө на кіпод-
улын муыс запын візмуөн вөдөитны сеталөм-вылө. Којмөд-кө, му-
тө поҕө богтны выл местајасө овмөдчан-інјасыс. Госуларстволөн
емөг тыртөм-местајас, сетчө көсјө вәјөдны да овмөдны візму-
ужалысјасөс сешөмінјасыс, көні јона-һин җескыда олөны, муыс
өз тырмы. Поҕө мутө богтны і сешөм тыртөм местајасыс, сө-
мын сетчө овмөдчыныд мунны колө воҕвыв јувагөмөн. Нолөд-
кө, поҕө богтны мујастө трудөвей заімкаөн тыртөм-местајасыс,
поҕө ас-вынөн візму-вөчны, весавны да гөрны, да ас-вынөн
сіјөс ужавны.

**Крегтаналы
візму-закон-
јастө колө
төдны.**

Візму-јылыс законјастө крегтанаыдлы колө
бура төдны. Законјастө-кө крегтана кутасны гө-
гөрвоны, аслыныс-жө сыыс бурыс, сек-өд кутас-
ны төдны кушөм права законен сетөма візму
ужалыслы. Сегга візму-законјас төдыс крегта-
нын гөгөрвоө, закон-герті-ө візму делөјас вөчөны; кутасны-кө
візмуөн өбөдөитны, Һезакон-герті сылыс мусө мырфөдыны, төдө-
һин секі кытчө колө шыөдчыны, кытчө норасны аслыс прав-
лунсө корғны. Крегтанінлөн-өд став олөмыс візму-сајын; ві-
зму-помыс-өд і сіјө асө вердө-јукталө, көмөдө-пагтөдө. Сіҕ-кө
колө төдны, кушөм права законыс сетө візму вылө візму-ужа-
лысјаслы; кодлы поҕө богтны візмутө вөдөитны да кодјаслы
закон-герті оз сетгы візмуыс; коржык поҕө візму сетны көр-
тымө; кор ужалысөс ас-овмөсө поҕө богтны, да кор оз поҕ;
кызі җемельней обшчество организујтгө (лөгөдгө), кызі сетчө
шленө пырны, мујас сег богтны да уна мукөдтор.

Тајө ставтор-јывгыс і сорһитыштам тајө һигаас.

Мед-воzza-жукон

Му сетгө сөмын ас-вынөн ви́зму ужалыяслы.

Быд гражданын вермө бостны мутө земельней-обществовыг. Позө корны і ви́зму-управленнелыг, ферт, ем-кө сижө килын запасын му да крестаналы ви́змуөн вөфитөм - вылө-кө сижө муыс индөма. (Тази шуөма Ви́зму-Закон-Чукорын, 9 статтаын). Ви́зму сетгө сөмын ас да ас-гемжа вынөн ужалөм-вылө. Кызи тајос колө гөгөрвоны?

**Став муыс
Сөвет-республикаын
робочей да крестана
на государстволөн.**

Став муыс мијан республикаын государстволөн. Государство сижөс сетө ужалыг јөзлы вөфитны. Ачыс государствоыс зев еща мутө вөфитө, унжыксө сетис крестаналы. Мутө вөфитны вермөны сөмын коді ас да аслас гемжа-вынөн ужалө. Быд крестанын аслас вөфитөм мујас-вылыг турун-һаһ вермө вузавны, вермө дон-вылө сетны вөфитны мукөдлы быдтор мыј быдтас му-вылас, сөмын ассө мусө вузавны, залогө пуктыны, кознавны либө завешцајтны оз вермы—закон оз лез. Крестанын-кө вузалас асгыс вөфитан мусө, залогө пуктас да с.в. сижө лоө незакон-герти. Сыыг сылыг государство мујассө зикөз мырфдө, а вузавлөм-гыс донсө бостө государство казнаө

**Ас да ас-гемжа
вынөн му-ужалыяслыг
правасө
Ви́зму-Закон
дорјө.**

Ви́зму-вөфитыгыд-кө ви́змусө ужалө аслас-вынөн, сылыг ви́змусө һекод оз вермы мырфдыны. Сылы позө повтөг ви́мутө дөзөритны да вынөдны, ужыд, зилөмыд весшөрө оз вош, став ползаыс ужалан муыг аслыс воө. Ас-вынөн ви́зму-ужалысгыг ви́зму-вылас правасө дорјө закон. 1925-өд воө Сөветјаслөн 3-д гјезд сиз-жө шулис: „Мед-пө ескө му-вөфитыгјас мујассө ез ізөртны (изгармөдны), а буржыка ужалісны, кыпөдісны му-помыг бур-бостөмсө, ви́змуөн јуклысөмјастө-пө колө вөчлывлыны шочжыка. Сиз-өд і колө вөчны. Сиктјасын-кө мујаснад щөкыда кутасны јуклысны крестанаыд оз кутны зилыны мујассө бурмөдны. Шоча-кө кутасны јуклысны крестанаыд оз кутны повны мујассө регыд бөр бостөмыг-да кутасны буржыка ужавны, дај вынөдныжык.

Гјезд шуөм-серти Став-Сөвет-Россіјалөн Исполнительней Комитетыс да Народней Комиссарјаслөн Сөвет (ВЦИК да СНК) февраль 8 лунө 1925 воө Ви́зму-Закон-Чукөрө 119-өд статтаө суйісны содтөд: „Крестанын-кө-пө асгыс мујассө бура ужалөма,

döçöritöma, вынгөдöма,—мукöд крестана-доргыс-кө сылөн му-
жасыс буржыкөг-нын лоöмаөг,—жуклысигөн (передел-дырji) сы-
лыг мужассö оз ков вежны, бурмөдöм-мужассö колö бөр аслыс
кольны“.

Сиз-кө крестанлөн асгыс мужассö бурмөдöм-вылө пунктöм
ужыс оз вош, пöльзасыс сыгыс аслыс воас. Кулöм-бöрас колö
аслас гемжалы.

**Государство
мужастö вö-
дöитны сетö сö-
мын ас-вынөн
ужалöм-вылө.**

Виöму-Закон-Чукöр-серти виöмуөн вöдöитчыс-
жаслы быт колö виöмусö ужавны ас да ас-гемжа-
вынөн. Крестанлөн-кө став мусö асгыс ужав-
ны гемжаслөн выныс оз тырмы, закон лезö-жö
сетны (мыjда оз вермы ужавныс) көртымö либö
ас-овмöсö ужалыгöс бостлыны. Көртмалöм му-
тö бара-жö сöмын ас-вынөн колö ужавны. Мөд-пöv арендаö
сетны закон-серти оз поç. Сиз-кө закон оз лез сетны виöмутö
арендаö, сетыгыс-кө көсjö еновтчыны, виöмугыс, овмöссö-кө
көсjö çикöç кусöдны. (Коржасöжык му-водöитыс вермö асгыс му-
жассö сетны көртымö, сы-jылыг ем роч нига „Трудовая аренда
земли“).

Крестаналы ас-овмöсö ужалыгöс (слуга-казакöс) бостны
закон серти поçö сöмын секi, кор гемжалөн оз суçы выныс
став ужсö бергöдны. Сесса законыд бара-жö шуö, слуга-каза-
кöс виöгыс крестанлөн-пö мед аслас (гемжаса) ужавны вермыс-
жасыс слуга-казакыскöд öткофа ужалисны. Агныс-кө оз пондыны
ужавны, сöмын-кө ужöдны пондасны, слугасö либö казаксö
(рочөн-кө, эксплуатирүjtны), сещöм крестанайдылыг мутö çикöç
вермасны мырдфыны.

Тажö торжас-jылыг колö тöдны не сöмын му бостны око-
титчысжаслы, а шöщ i му вöдöитысжаслы, коджаслөн тырмö-нин
вöдöитчан мужасыс да оз-нын ков корны содтöдтö.

**Ас вынөн му-
ужалыгылы
мужас сетöны
вöдöитны век-
кежлö.**

Виöму-ужалысжас-ордыс либö чемельней-об-
ществожас-ордыс, мужассö асланыс вынөн-кө најö
ужалöны да закон-серти-кө бостлöмаөг, государ-
ство лыдöдö век-кежлö-нын вöдöитны сетöмөн. Оз-
кө асланыс вынөн ужавны либö незакон-серти-
кө бостлöмаөг—бөр налыг мырдфö. (Закон-серти
бостлöм—виöму-управленьежас либо Сöветжаслөн çезджас шуöм-
серти). Таçi шуöма Виöму-Закон-Чукöрын, 141-öд стафваын. Виö-
му-ужалыс-кө либö чемельней общество-кө мужастö бостлöмаөг
незакон-серти (мырдфылöмаөг кодлыг-кө-ли мыj-ли), сылыг бөр
бостöны да сетöны воçти вöдöитлыгыссы.

Став муыс-өд Сöвет-государство-пыщкад лыддыгö рoбочей да крестана государстволөн,—став му-вылас ыжыдыс государство. Сijö öтнас вермö сөтавны муястö быдторjөн да быдгама ногөн вöдiтны (шуам, фабрик-завод стрöйтным—еста-вылö, вiз-муөн-ужавны да с.в.) Сöмын-дөрт, сылөн мөгыс абу крестаналыг вiзму мырддöм. Государство тöждыгö аслас муяс-вылыг ыжыджык пöльза бoгтны, государство-пыщса овмöс кыпöдны, сiз-жö сылы колö мед i крестанаыс овмöснысö бурмöдöны, буржыка ужалöны, унжык докод бoгтöны; ыжыджык урожај. Сы-вöсна i государствоыд оз лөз щöкыда вöчны крестана-костын (земельней-обществојаслы) мујасөн јуклыгöмтö. Государствоыд вiзму-ужалыгылыг мујастö зев шоча бöртö бoгтлö, сöмын-нын кор мујас-местаыс, му-пыщгыс, шуам, iзшом, зарни да мукöд-тор, көсjöны перjыны, лiбö карлы стрöјбаөн паккöдчыны колö, секi быт лöб бoгтны. Бoгтöм-пыддыыс вiзму вöдiтыгылы государство мујастö сөтö мöд-местаыс. Выл местаыс-кö ылын важ оланiнгааныс да быт лöб мунны сетчö овмöдчыны, сы-вылö вöчöм рöскöдсö вештö-жö, керка-карта, вiзму-ужалан көлуј да мукöдтор, дај i оемјасö вiзму-ужалыгылыг государство нуö выл местаö государство-щöт-вылö. Важ-мујассö-кö асгыс вiзму-ужалыг бурмöдöма: костöма, вынгöдöма да мукöд-ногөн бурмöдöма, государство i сы-вылö вöчöм рöскöдсö вiзму-ужалыгыслы веш-тас, омöлжык мујас-вылö-кö лöб овмöдöма.

МӖд-ЈУКӖН.

Kodі вермӖ бостны мутӖ аслас вынӖн вӖдӗтны да кор мујас-вылӖ вошӖ праваыс.

Быд ужалылы, кодӗ сӖмын окотӗчӗ ужавны му-вылын, сетӖма права му-вӖдӗтны.

Виџму-Закон-ЧукӖрын 9-Ӗд статтаын шуӖма: быд гражданын СӖвет-республикаын (кӗч кушӖм горнӗн сӗјӖ горнӗтӖ, кӗч кушӖм јенлы кевмӖ, нывбаба кӗч мужӗк). кӗсјӖ-кӖ аслас-вынӖн му ужавны, виџму-овмӖс нуӖдны, вермӖ бостны мутӖ. Сӗч-кӖ, СӖвет-республикаын став ужалыг-јӖзыслӖн му-вылӖ праваыд Ӗткоф. МукӖд госу-дарствојасыс СӖвет-республикаӖ воӖм да овмӖдчӖм јӖзлы, за-конпуктас-сертӗ-кӖ налы сетӖма гражданскеј права, му ужав-ны-вӖдӗтны правасӖ налы закон сетӖма, ас-государствоса ужа-лыг-јӖзкӖд ӖткофӖс. (Таџӗ шуӖма Виџму-Закон-ЧукӖрын 9-Ӗд статтаын).

Став ас-сӗкас горнӗја-јӖзлӖн СӖвет-республикаын мујас-вылӖ праваыс Ӗткоф.

Быд гражданын, окотӗчӖ-кӖ ас-вынӖн му ужавны, вермӖ бостны мутӖ. Му-вылӖ праваыс мужӗкјаслӖн кӗч нывбабајаслӖн џӗк Ӗткоф, Ӗт-кофӖг-жӖ і став ас-сӗкаса-горнӗја-јӖзлӖн. СӖвет-государствоын став јӖзыс ӖткофӖг комӗ-кӗч, роч-кӗч, поляк-кӗч, немеч-кӗч, јевреј-кӗч, мед сӖ-мын ужалыг-јӖз котырысӖг-а.

Сегга ас-вынӖн му-ужалыслӖн кӗч і ем виџмуыс-кынџӗ кушӖмкӖ завод-лы, мыј-лы (промышленнеј прѣдпрӗјатте) либӖ кӗч і вузагӖ, виџму-вылӖ правасӖ сылыс оз мырфдыны.

ГӖрд-армијаыс срок-тырӖм бӖ-рын петыгјас-лы му сетӖӖ мед-первој.

ГӖрд-армијаын служӗтыгјаслы сетӖны уна кокнӖдјас (лготајас). СетӖны-жӖ налы кокнӖд-јастӖ і мујас бостӗгӖн. Служӗтан срок тырӖм-бӖ-рын гӖрд-армијаыс петыгјаслы, петӖмсаыс во-тыртӖз, мутӖ сетӖны мед-воз, став му-корыгјас-пыс. НӖшта-унжык кокнӖд сетӖӖ гӖрд-армијаыс петыгјаслы тӖварӗшщесгвоӖ ӖтутчӖмӖм ужавны бостгыгјаслы.

Быд овмӖс вермӖ бостны вӖдӗтны мутӖ сымда, мыјда вер-мӖ ужавныс ас-вынӖн, бокуыс ужалысӖс виџтӖг.

Kodјаслы мутӖ сетӖны мед-воз, кодјаслы мед-бӖрын.

Ӗтӗ земелнеј-обществоыс либӖ кыкӖ мукӖд-лаыг-кӖ мутӖ корӖны унаӖн, мед-первој сетӖны артельјасӖ, коммунајасӖ ӖтутчӖм виџму-ужалыг-јаслы, сы-бӖрын ӖтутчытӖм џӗк-мутӖм да еща муа крестаналы (батракјаслы), та бӖрын, кор ас-

обществоса крестаналы ставыслы лоо муыс тырмымөн, вö-лыгты сегга муястö гетöны мукöд гражданалы, кодяс нöтчид-на мутö абу ужавлöмаос, көсjöны-кө најö ви́зму-бердö кутчигны, ви́зму овмöс лөгöдны ас-вынөн ужавны.

Коммунао, артелö öтувтчöмөн ви́мутö ужавны jона бур-жык, кокныджык, выгöднöжык-даj быд овмöслы торjөн-ужалöм-дорыг. Сijөн-i государствоыд мутö гетигөн öтувтчöма крестаналы гетö ыжыд кокнödjас—jонжыка отсалö налы овмöснысö кыпöдны, торja овмöсjасөн ужалыгjаслы-дорыг.

Мутö ужавны геталöны i государство ви́зму запасыг. Государстволөн муыс олö запасын, сijö за-пассыг государствоыд мутö геталö вöфитны век-кежлö, ви́зму-ужавны öтувтчöм мутөн jöзлы да еща-муа крестаналы. Сетыг-жö геталö мукöд еща муа местаjасыг овмöдчыны воыг ви́зму-ужа-лыгjаслы (перезельенечjаслы да расгельенечjаслы). Секi сijö муjасыд оз нin пондыны лыффыгны государство запасын. (Ви́зму-Закон-Чукр 158 статта).

Государство запасыд муястö сетыгыс губернаувса (областувса) ви́зму-управлеңне. Сöмын сетны-ли, не сетны-ли шу-тöз вöjdör чукöртлö землеустроjтельней совешщанне. Нöтi му-тöм гражданын-кө либö еща муа ви́зму-ужалыг-кө көсjöны му-jас ботны государство запасыг, либö запасней му-местаjас-вы-лö мукöдлаыг кодкө көсjö воны овмöдчыны (перезелайтчыны), колö жувагны губернаувса (областувса) ви́зму-управлеңнелыг. Губернаувса (областувса) ви́зму-управлеңне вермö гетны го-сударство запасыд 50 дегаинао́з, сыыг уна гетны оз вермы. Ковмас-кө гетны 50 дегаинага унжык, губернаувса (област-увса) ви́зму-управлеңне шыöдчö Ви́зму-Комисарijатö. Губерна-увса (областувса) ви́зму-управлеңне сетчö мөдöдö став колан-гijöдсö, гijö кытjык сы-ногөн колö гетны даунаö (Ви́зму-комисарijатлөн тсiркулар № 50 19-V-1923 вога).

Служитан-срок тырöм-бöрын гöрд-армijаыг петыгjаслы, пе-тöмгааныс-кө абу-на тырöма во, муястö гетöны мед-первоj.

По́зö мутö бо-гетны Земель-ней-общест-волыг. Муjас по́зö ботны i земельней-общество-улыг. Земельней-общество аслас шленjаслы муjассö ге-тö ставыслы öтмында. Мукöд гиктjасын олöны крестананыс-öтар, мастерöвöj-jöз: кузьнечjас, мель-никjас да мукöд. Наjö ви́змусö оз ужавны (асла-ныс мастерство-помыг олöны) да оз лыффыгсыны олан-ин зе-мельней обществоас шленын, а көсjöны-кө најö земельней-обществоö шленö пырны, общество-улыг му ботны да ас-вынөн сijös ужавны, колö шыöдчыны земельней-обществоö. Зе-

мельней-общество приговор вочо, богтны абу шлено сещом морт-сө. Богтас-кө шленас, сетас сылы ас-общество-улыг і мујас. Ви́зму-управление, гујны земельней-обществоо выль-шленјасос (обществоыс-кө ачыс оз богт) оз вермы. Вермас гујны, сомын лишней-мујас-кө емөг земельней-общество-улас, да выныс-кө земельней-обществоыслон оз тырмы асгыс став мусо ужавны.

Сіз-кө государственней земельней запасыг (фондыг) мутө государство сето ужалыг јозлы ви́зму управленејас-пыр.

Земельней-общество-увса мусыд, земельней-обществоыс ви́зму-ужалыгјаслы ачыс-нын јукло государстволыг јуастог.

**Ви́змутө сет
лывлөны кре-
станалы уж-
авны срокон.** Мујастө, век-кежлө во́йтчыны сетоыг-кын-зи, ви́зму-управленејас сетлывлөны і срокон. Овлывлө государство-запас-пйын ви́з-местајас. Сещом местајассө-і ви́зму-управленеыд сетлывлө крестаналы лбө земельней-обществолы мыјкө дыра во́йтны, а срок-тырөм-бөрын бөр богтө да кыз сылы колө сізі і вочо, позо-кө бара сіјө-жө крестанаыслы лбө земельней обществоыслы і сето, бара-жө срокон.

**Кор му-во́д-і-
тыглөн му-вы-
лө праваыс во-
шө.** Ви́зму-Закон-Чукөрын 11-од статъаын шу-ома: пыр-кежлө во́йтчыны сетом мујас позо бөр богтны сомын кор законыс щоктө богтнысө.

Ви́зму-Закон-Чукөрын 18-d статъаын индалома коржык позо богтны мујассө му-во́д-ітыг-лыг. Позо со корјасө:

овмөсыг-кө став олыгыс агныс дугөдчөны му-ужалөмыг, агныс бөр сетоны ви́змусө;

овмөсас-кө олыгыс некод-нын ез кол, лбө овмөссө зікөз кусөдөны.

важ-местаыг-кө важ мујас-вывгыс выллаө овмөдчыны мунісны, выллаө ви́муовмөс лөгөдісны.

Мукөд-дырјі выль местаө овмөдчыны муныгјас, выль места-ас оз вермыны овмөдчыныс, да бөр лоө воны важ-олан-інас, важ овмөсас. Мед-егкө выль местаө муныгјас, выль-местаас-кө мыјкө-вөсна оз вермыны овмөдчынысө, важ-олан-інө бөр вер-місны воны, Шөрсә Исполнительней Комітет, шуіс: выль-местаө овмөдчыны муныгјаслыз-пө (переселенецјаслыг) мујассө оз ков богтны кык во-тыртөз, выль местаыг мујас богтөман, а мукөд-дырјіыс Ви́зму-комісаріат шуөм-серті оз богтны кујім вооқ. Тајө кад-кежлас выллаө овмөдчыны муныгыд ви́змусө важ олан-інгыс вермас сетлыны арендаө (көртымө).

Та-дыра-жө оз богтны важ ви́змусө пөчінөкјасө овмөдчыны

муныгјаслыг (расселењецјаслыг), выль-овмөдчан-инас-кө ви́змусö колö вöчны: мыр-весавны, костыны да мукöдтор.

Выл-местаö овмөдчыны муныгјаслыг (переселењецјаслыг да расселењецјаслыг) важ олан-иныг законөн сетөм срок тыр-тöз (2-3 во-тыртöз) мујассö вермöны бостны земельнеј-общество-пыщса землеустројство вöчигөн, выль-межајас мујаслы лөсөдигөн (Ви́зму-Закон-Чукöрса 191-öд статта).

Сегга, мутö му-вөдiтыгыг государство вермас бостны мелиоратсија-уж-нуөдигөн (мујас-вывтыс-кө, шуам колö нурјас костыны), тујас вöчигөн да государстволы мукöд колана-торјас вöчигөн. Шуам, карыд вывти-нын эескаммөма. Кар-бердса му-јассö государство крестаналыг вермас бостны да сетны карлы пакöдчыны, стрöбжа пуктавыны. Сы-пыдди мөд местаыг сетас да крестаналыг выль ви́зму-вöчөм став рөскөдсö вештас. (Ви́зму-Закон-Чукöрын 22 да 23 статтајас).

Сегга крестананыдыгы-кө государствоыд ез став мусö бост, сөмын мыјдакө да сы-понда-кө крестананлөн ужалöмыс дај овмөсыс торккө, сы-пыдди крестананыдыгы государствоыд сiз-жө мутö сетö выль местаыг.

**Кор јешцö по-
зö закон-герти
мырффыны
му-вылö пра-
васö ас-вынөн
му-вөдiтыг-
лыг.**

Закон шуö: му-вөдiтыг-кө пö мујассö ежгө-
дас, немтор оз кут мујас-вылö көзны-пуктыны
во кујим, некущөм помкатөг, сылыг закон-герти
позö мусö зiкөз мырффыны. Кыз-гурö мујассö
ужалыгыслы, мујассö ежгөдöмыс-кө ез-на
удит тырны кујим во земельнеј-общество вермө
мырффыны мујас-вылö правасö крестананлыг
сымда-во-кежлө, кымын во колö му-вөдiтан пе-
ременајасыслы öти-пöv гөгöртны: кујим-переменаөн-кө ужалö-
ны—кујим во-кежлө, ноль-переменаөн-кө—ноль во-кежлө да с. в.

Та-дыра-кежлө-жö земельнеј öбщество вермө мырффыны му-вөдiтны правасö, кодi мујассö асгыс сетöма арендаö (кöрти-
мө) незакон-герти (Тази шуö Ви́зму-Закон-Чукöрын 20-öд да
60-öд статтајас), а кујим воыг-кө-нын-дыр мујасыс вөдiттөг
олöны Ви́зму-комиссија шуöм-герти зiкөз мырффасыны му-вылö
правасö. Му-вөдiтыгы асгыс мусö вузавны, кознавыны, залогö
сетны оз поз. Сыыг сiјөс закон мыждö дај став ужалан мусö
мырффö (Ви́зму-Закон-Чукöрын 27 статта).

КОЛМӨД-ЖУКӨН.

Кыңи бостны мутө земелнеј-обществоыс.

Кушөм земелнеј-обществојас емөс.

Та-жылыс вiгтавтөз вoјдөр лoө неуна төдмөдны, кушөм земелнеј-обществојас мијан овлоны. Виңму-Закон-Чукөр лыдфө кујим-сикас земелнеј-общество: емөс общiннејјас, участковејјас да товарiшществоөн ужалнејјас. Общiннеј да участковеј земелнеј-обществојасын крестанайс виңмусө ужалөны олоны торја овмөсјасөн. Быд гемјалөн аслас торја виңму-овмөс. Товарiшществонад крестанайд виңмусө оз-нын торјөн-торјөн ужавны, а ставыс отувтчалөмөн—виңму ужалыс коммунаөн; артельөн. Виңму-ужадан көлујыс налөн отувја, отувја-жө став урожајыс.

Кыңи бостны мутө земелнеј-обществоыс.

Земелнеј-обществоыс му гетчө сөмын шленјаслы. Шленө пырны позө сөмын земелнеј-общество сөгласөн. Сы-вөсна первој колө шленө пырөм-жылыс гетны шыөдчөм сиктса сөветө Шыөдчөмсө видлалөны скод-вылын да вөчасны прiгөвөр: бостны абу шленө ас-обществоө. Прiгөвөрсө вермөны вөчны скод-вылас-кө земелнеј-обществоыс чукөрмас жын овмөсгыс көч өтi тыр-праваа мортөн. Скод-вылын-кө унжыкыс шуасны бостны шыөдчыгөс земелнеј-обществоө, выль-гемјаса јөзөс ставсө бостасы щөщ земелнеј общчествоө шленө. Вых-пырыс шленјаслы земелнеј-общество мутө гетө важ шленјасыслы мында-жө (земелнеј-обществоад мујастө јукөны говыс лыд-герти).

Общiннеј земелнеј-обществоын крестанiнлы век-кежлө гетчө сөмын керка-картаув-му (угафба). Пөскөтина, јөнөдјас (торфјанникјас) да мукөд сещөм став крестаналы колана местајас земелнеј-обществоөн лыдфыгөны отласаөн. Мујасыс да виңјасыс вештаглөны крестана-костын общчествонас јуклысiгјас-дырји.

Общiннеј земелнеј-обществоө шленө пырны да корны сес мутө пыр позө.

Мутөмјаслы пырны шленө общiннеј земелнеј-обществоө (ферт, бостөны-кө) да бостны сес мујас позө көч кор: позө јуклысiгөн, позө i јуклысөмјас-костын, сөкi мутө гетасы уна виңмуалыс торјөдөмөн, либө общчество запасыс.

Участковей земельней - обществоо пырны шлено да муто сего ботны гокры. Сен запасней муыд оз овлы, дај став-віз-му-і, поскотина-і, ставыс отка овмосјаслы сетома пыр-кежло вѳитчыны. Јуклыгомјасыс мѳда-мѳд-костын оз-жѳ овлы.

Мутѳм овмосјаслы участковей земельней-обществооыс поѳѳо мутѳ ботны сомын кодкѳ-кѳ земельней-обществооыс кусѳдас овмоссѳ, шуам, кушѳмкѳ овмосыс-кѳ став олыгыс куласны, лѳѳѳ овмосыс став олыгыс дугѳдчасны мусѳ ужалсмыс, мѳд-уж-бер-дѳ кутчѳгасны да налѳн мујасыс прѳстмасны. Сещѳм прѳст му-јасыс-кѳ участковей-земельней-обществооын абуѳѳ мујас ботны сего он вермы, шленѳ обществооыс оз бот.

Артельјасѳн, коммунајасѳн візму ужалыс - обществоо поѳѳѳ-жѳ шленѳ пырны.
Земельней-обществооын-кѳ ставшленыс коммунаѳн, артельѳн мујјассѳ ужалѳны, поѳѳѳ-жѳ сетчѳ шленѳ пырны. Сомын тащѳм земельней-обществооѳ (коммунаѳ, візму-ужалан артельѳ) поѳѳѳ пырны отка јѳзлы, а не овмосјасѳн—ѳѳѳ семјаѳн. Товарѳшщескеј-земельней-обществооѳ вылшленјасѳс ботѳѳны устав-зертѳыс. Візму-Закон-Чукѳрын 109-д статѳта шуѳ: быд товарѳшщескеј-земельней обществооын-пѳ уставѳ кслѳ индыны кыѳѳѳжык вылшленјасѳс ботны.

Сѳѳ-кѳ, мутѳм граждѳаналы земельней-обществооѳ пырны да му вѳѳитны ботны, поѳѳѳ сомын земельней-обществооыслыс јуасѳмѳн. (Візму-Закон-Чукѳрын 46 статѳта). Пырыгыслы колѳ шыѳдчыны обществоо-воѳас. Земельней обществооыс скѳд-вылын шуас (прѳгѳвѳр вѳчас) ботны абу сѳјѳс ас-земельней-обществооѳ шленѳ. Прѳгѳвѳр лѳѳ вына, скѳд-вылас-кѳ воласны јѳзыс (тыр праваајас) жын овмоссыс: ез-кѳ жын овмоссыс вѳвны, скѳдлѳн прѳгѳвѳрыс оз ло вына, лѳѳ скѳдтѳ вылыс чукѳртлыны. Скѳд-вылад кыѳѳ шуасны унжык гѳлѳсыс, сы-ногѳн і лѳѳ прѳгѳвѳрыд вѳѳѳма. Унжыкыс-кѳ скѳд-вылын шуасны прѳмѳтны шыѳдчысѳс шленѳ, вѳчасны прѳмѳтана прѳгѳвѳр.

Товарѳшщескеј - земельней-обществооѳд (коммуна, візму-ужалан артель) вылшленјасѳс ботѳѳѳ общеј-сѳбранѳне-вылын-жѳѳ. Налѳн постановленѳнеыс лѳѳ вына тыр-праваа шленыс-кѳ сѳбранѳне-вылѳ волас жынјыс, ез-кѳ жын шленыс постановленѳнесѳ вѳчѳгѳн сѳбранѳне-вылас вѳв, постановленѳнеыс оз ло вына. Вылшленјаслы земельней-обществоојас сетѳѳны мујастѳѳ важ-шленјасыслы мында-жѳѳ.

**Лышнеј мујас-
вылө земель-
неј-общест-
воё государ-
ство вермө
пыртны выль-
шленјасёс.**

Поёо оз-нө пырны шленө да бостны мувө-
дйтны земельнеј-обществоыслыг жуагтөг? Ви-
му-Закон-Чукөрын 46 статта шуө: земельнеј-об-
ществолөн-кө-пө емөг лышнеј мујјас, ви-
му-уп-
равленье сійө мујјас-вылас вермас пыртны зе-
мельнеј-обществоас выль семјаёс. Ви-
му комиса-
ријат көсјө лөгөдны му-ужалыгаслы му-норма.
Земельнеј-обществоын-кө муыс шлен-лыд-гер-
тыс норма-сајас петас, земельнеј-обществолыг кутасны лыд-
дыны лышнеј муөн да сетчө вермасны пыртны выль олыгөс.
Сыыг-кынзі Ставрозгјјаса Шөрсә Исполытельнеј Комітет да
Народнеј Комиссарјаслөн Сөвет, 1926 воө март 22-өд лунө шу-
исны: уна-муа-инјасө-пө, кытчө шуөма позанаөн овмөдчыны пе-
реселенејчјаслы, көні уналаыг оз вермыны став мусө бура
ужавныс-да кыз-сурө пустујтөны, Ви-
му Комиссарјат вермө зе-
мельнеј-обществојасыслыг лышнеј мусө торјөдны да сетчө ов-
мөдавны переселенејчјасөс

Сі-
кө, земельнеј-обществоө обществуыслыг асгыс жу-
агтөг поёо пырны шленө да бостны сөг мујастө, сөмын ем-кө
сен муыс лышнеј. Лышнеј-мујас-вылө земельнеј-общество-улө
пыртны выль-шленјасөс ви-
му-управленье вермө көт і зе-
мель-
неј-обществоыс оз сөглайтчы. Государствоыд-өд төждыгө,
мед-ескө мујасыд некөн ез пустујтны, мед-ескө сійөс быдлаын
ужалісны, пөльза бостісны, сы-понда щөктіс Ви-
му-управленье-
нејаслы бура ви-
өдны, мед земельнеј-обществојасыс ез пус-
төшітны асгыныс мујасөс. Земельнеј-обществолөн-кө уна му-
ыс, пустөшітөны да кыз-сурө мујјасөс кресчана ужалөны, лыш-
ка мујасөс воөма јөзлы, лыбө сетчөсса мутөм јөзлы государ-
ство щөктө сетны. Земельнеј-обществолөн-кө лышнеј-муыс
абу, ферт, выль шленјасөс, бокуыс воөмајасөс, земельнеј-общеще-
ствоыс-кө ачыс оз бост, некөд оз вермы пыртны.

**Гөрд-арміјаын
служітысјас-
лөн, государ-
ственнеј уж-
нуөдысјаслөн
да јөз-кост уж
нуөдны бөрјөм-
војтырлөн му-
јасыс оз мыр-
дыссыны.**

Унаыг земельнеј-обществоыдлыг корөны
ви-
мутө сещөм јөз, кодјас коркө важөн вөвлө-
маөг сійө земельнеј-обществоас (сені і чужлө-
маөг), сөгга мыкө-вөсна дугдылөмаөг му-ужав-
ны, аслас земельнеј-обществоыг петөма-да кыт-
чөкө бөкө ветлөмаөг. Бостас оз сійөс земельнеј-
обществоыс бөр шленө, вөзјыгны-кө кутас?

Ви-
му-ужалыг-кө ачыс (добровольнө) лыбө мо
білізатсіјаөн муніс Гөрд-арміјаө, лыбө сөветскеј
служба-вылө-лы, јөз-кост-уж-вылө-лы бөрјісны, се-
кі земельнеј общество мујасөс сылыг оз бост:

служитиг-чөжыс лыддыгө аслас обшчествоын шленөн. Служитан-срок помагөм-бөрын вермө бөр воны аслас земельнеј-обшчествоас да асгыс-жө мујјассө бөр заводитны ужавны.

**Бокө ужјас-
вылө) муныг-
јаслөн муыс-
оз мырдыгы-
сыны кык-пе-
ремена гөгөр-
төм-чөж (два
севооборота).**

Візму ужалыг-кө мунас кытчө-кө бокө ужјас-вылө, (нажеткала) бөр гортас воөм-вылө, --ветліг-костыс візмусө оз богтны. Бөр воөм-вылө муныг візму-ужалыглөн мујјас-вылө праваыс оз вош. Ветліг-кејас мујјассө вермө арендаө (көртымө) сетны. Сөмын візмуужалыгыд вермас сомыј-вөчны: мунигас асгыс мујјассө арендаө сетас, дон сыыг кутас богтны, а ачыс мөдлаө овмөдчас да бөрсө оз і думјат локныд. Земельнеј-обшчествоыд-өд пыр оз кут мујјассө сіјө-нім-вылын вічны, сы-вөсна і закон лөгөдіс срокјас, дырө-кејлө колны мусө бокө ужјас-вылө муныгы. Закон та-јылыг со-мыј шуө: земельнеј обшчествоын-кө-пө мујјассө ужалөны кујім переменаөн, бокө ужјас-вылө муныглөн праваыс аслас мујјас-вылө оз вош мунөмсагыс бво, 5 переменаөн-кө ужалөны, бөр воөм-вылө муныг візму-ужалыглөн, праваыс оз вош 10 во мунөмсагыс. Кымын переменаөн мујјассө ужалөны, кымынөд воө көзајас важ-інас воасны, сіјө кык-дыра мујјас-вылө праваыс оз вош бөр воөм-вылө муныг візму-ужалыгјаслөн.

Візму-ужалыг, шуам, мунліс бокө ужјас-вылө. Візму-вылас праваыслөн срокыс кол-да бөр воіс. Земельнеј-обшчествоуді-тіс сылыг мујјассө богтны да јуклыгөгөн сылөн мујјасыс вегкалі мөд візму-ужалыгы. Сетас оз-егкө земельнеј-обшчествоыс сылы мујјассө бөр, окојитчас-кө бөр мортыд богтгыны мујјассө ужавны? Закон шуө: візмүтө-пө сылы лоө быт сетны, став мукөд земельнеј-обшчествоса шленлы-моз-жө, сөмын, ферт, важ мујјассө (кодјасөс војті вөдітліс) оз-нын сетны, сіјө мујјассө мукөд візму-ужалыгјас-нын вөдітөны-да, а сетасны мукөд мујјас земельнеј-обшчествоо запасыг. Запасын-кө земельнеј-обшчестволөн мујјасыс сетны абу, секі лоө відчыгыны земельнеј обшчествоас вылыг візмүөн јуклыгөмөз.

**Бокө нажетка-
вылө семјаөн
мунлыгјаслөн
кыкыг пере-
мена-гөгөртом
бөрын візмуыс
богсө зікөз.**

Закон шуө богтны земельнеј-обшчествоө өт-ка-јөзөс, кодјаслөн бокө нажетка-вылө ветліг-кості му-вылө праваыслөн срокыс колөма, а сет-сө-ө візмуыд овмөсыг-кө бокө ужјас-вылө му-нісны став олыгыс (семјанас) да бөр важ зе-мельнеј-обшчествоас ез воны срок-тыртөзыс. Зе-мельнеј-обшчествоо сещөм семјасө лыддө земель-неј-обшчествоыг век-кејлө петөмөн. Сещөм ов-

мөсүдлү (семјалы), бөр-кө важ-інас воас, мујастө перјыны ков-мас вылыг обшчествоо пырыг граждана-моз-жө: сельскеј сө-ветө шыөдчыны, сесга скод-вылын прігөвөр вөчасны, сетны абу візмутө.

Сөвет-республикаад, асыв-војвылын да војвыв губернаја-сын мујасыд уна-на емөг, земелнеј-обшчествојаслөн выныс оз-на тырмы став мујјассө ужавны ас-обшчество-увгыс. Се-щөм земелнеј-обшчествојас бөр воыг овмөсјаслы (семјајаслы) мујастө сетөны көт і кык-пөв көза гөгөртөм-бөрын ас-земел-неј-обшчествоас бөрсө воасны. Земелнеј-обшчествоыс-кө, шу-ам, оз кут шленө бөр бостны, мујассө сетны, земелнеј орган-јас вермасны гујны шленө да лишнеј мујассө бөр-важ-ов-мөслы сетны. Государствоыд-өд төждысө мед-ескө земелнеј-обшчество-увса мујасыс оз пустујтчыны дај мед і візму-ужалыгјасыс мутөг оз колны.

НОЛОД-ЈУКОН.

Кызи сетсө ви́зму јөз-овмөсө пырыслы (гөтра-
сигөн, верөссајо мунигөн да вердыс-вылө
пыригөн).

**Коді лыддыгө
шленөн овмө-
сын.**

Овмөсын став ви́змуыс, ви́зму ужалан көлу-
жыс, стрөјба—керка-картаыс, ставыс отувја. Пө-
рыгјаслы да поснјааслы версте-јөзлы-мында-жө
ви́змуыс да ужалан-көлужыс пажыс сетсө; сесга
овмөсад нывбаба көт мужикјас откодог-жө. Овмөсыг-кө өтї
морт мунас бокө нажетка корғны бөр воом-вылө, сылөн пажыс
овмөсас колө да овмөсас шленөн-жө лыддыгө. Сесга овмө-
сын олыгыс содө кодкө-кө гөтрагас, ас овмөсас гөтырсө вajas
лыбө овмөсас ужалыгтөм-вөсна кодөскө пыртасны вердыс-вылө.
Овмөссыд јөзыс чинө, верөссајө-кө кодкө овмөссыс мунас, мөд
овмөсө да мужик-динас овмөдчас, лыбө кодкө-кө кулө. (Ви́зму-
Закон-Чукөрын 66-өд статта).

**Овмөсө позө
пырны: гөтра-
сөмөн, верөс-
сајө петөмөн
да вердыс-вы-
лө пырөмөн.**

Закон шуө: кодкө-кө-пө семја-пыщкыс гөт-
рагас да гөтырсө аслас овмөсо вajas, гөтырыс-
лы мужик овмөсас ви́змунас да ужалан көлујнас
вөдїтчыны сетсө тыр-пај. Си́-жө і мужикыс-кө
баба овмөсас овмөдчас. Лыбө кодкө-кө вердыс-
вылө пырас, сылы тыр паж-жө сетсө. Мөд овмө-
сө овмөдчөм-бөрын важ овмөсас ви́зму-вылө пра-
ваыс вошө. (Ви́зму-Закон-Чукөрын 66-өд статта).

Корјасө колө лыддыны выл овмөсө пырөмөн?

Шуам, крестанін сетис асгыс нывсө верөссајө да нывсө
затыскөд бостө ас-овмөсас. Крестанінлөн пыс гөтрагө, ваяө
гөтырсө ас-овмөсас. Овмөсыг кулі көзайыныс, а гөтырыс, дөва
колы-да, мөдыс верөссајө петис, мужиксө ас овмөсас ваяө, лыбө
овмөсыс көзайыныс, шуам, дөвеч колы-да вылыс гөтрагис—гө-
тырсө ас овмөсас ваяө. Гөтрагис-верөссајө петигөн-кө мөд ов-
мөсө овмөдчис гөтрагысыс лыбө верөссајө петыгыс, закон шуө
выл-олыгыслы овмөсө сетны ви́зму паж. Земельней-общество
выл олыглы овмөсө му-пајтө сетө. Выл олыс-вылө му-пај бог-
төмыс оз-жө вермыны кутны і овмөсас олыгјасыс. Законыд
лучкї вөчөма. Земельней-общество оз вермы кутны мортөс
гөтрагөмыс лыбө верөссајө петөмыс ви́зму-вөсна. Закон шуө:
гөтрагыс верөссајө-петыгјасөс, көсјөны-кө пажө гїжөдчыны, сел-

П. В. в Л. 2
ОБЯЗ. 586
1977

скеј сөветлы быт лоо гижны, а земельней-обществолы быт лоо готрасыг верөссајө петыгјаслы выль овмөсө му-пај гетны. Готрасыг-кө овмөдчө баба овмөсас, сылы закон щөктө гетны тыр-пај. Тыр-пај-жө гетоны верөссајө петыглы мужик овмөсас. (Ви́зму-Закон-Чукөрын 72-өд статта).

Выл-пырөма мортлыг, овмөсын важ олыгјас, правасө чиркны оз вермыны. Законьд гемја-пыщ олыгјаслы гетө праватө ставыслы өткофөс.

**Овмөсө выль
пырөм морт
лоо шлен зе-
мельней-обще-
ствоын.**

Готрасыгјасыд, верөссајө петыгјасыд сиктса сөветын гижгөм-бөрын лооны шленөн сјө овмөсын кытчө најө овмөдчөны дај пырөны земельней-общество-улө (вогти-кө вөліны мөд земельней-общество-улын). Щөкыда овлө со куцөм тор: шуам, дөва нывбаба мунис мөд-пөв верөссајө, овмөдчис мөд мужик овмөсас, мөд земельней-общество-улө да аскөдыс щөш вајис вогза мужикгаыс асгыс челафсө. Челафыслөн-кө ужалан арлыдыс абу-на тырөма, выль-овмөсын налы, мамыслы моз-жө, гетсө тыр-пај. Земельней-общество да выль овмөсын гемјаыс, сещөм челафлы пај гетөмыг кутны оз вермыны. (Та-јылыг гижөма Ставрогјаса Ви́зму-уж-нуөдан комиссарјат тсиркулярын, март 20-өд лунө 1925 воө).

**Вердыг-вылө
овмөсө пырті-
гөн ковмас
первој јував-
ны ас гемја-
лыг да зе-
мельней-общ-
естволыг.**

Гөкыджык-нын тыр-пај-вылө ас овмөсө мортөс вердыг-вылө пыртны. Мукөдыс колөкө ас-овмөсас пыртө выль мортөс сөмын унжык ви́зму чукөртөм могыс, а оз ужалыгтөм-вөсна. Ви́зму-ыд-өд земельней-общество кі-улын, сјө ыжыдыс ви́зму-вылас ас обществоын, сы-вөсна вердыг-вылө ас овмөсө мортөс пыртігөн ковмас јувавны земельней обществолыг гетас оз сјө ви́зму-пајтө. Сегга вердыг-вылө мортөс пыртігөн ковмас јувавны ас-гемјалыг. Ас-овмөсса гемја-кө леэө пыртны ужалыгтөм-вөсна вердыгөс, земельней-общество-кө скөд-вылын примитана прігөвөр вөчас, вөліскі сиктса-сөветын гижөны овмөсө вердыг-вылө пырыгөс тыр-паја олыгөн. Земельней-общество-кө оз леэ пыртны, выль мортлы ви́зму-пајсө оз көсјы гетны, позө нораслыны прігөвөр вөчөмсаыс 14 лун тыртөз вөллөстувса ви́зму-комиссјаө.

Вердыг-вылө овмөсө пырөгөн пырыгыслы да пыртыг гемјаыслы позө некущөм договор не вөчны. договорьд оз ков, законьс веккыда-нын висталөма: вердыг-вылө пырыглы выль овмөсас важ олыгјаслы-код-жө өтувја ембур да ви́зму-вылө пајыс гетсө. Ферт, вердыг-вылө пырөгөн-кө пырөм-јывгыд гижөд

вöчыштан, буржык лоö, секи јукöг-торјöдчигјасын тöдны-нын кутасны пыртöм-јывгыд-дај пажнысö перјыны лоö кокнöджык.

Овлывлö, земелнеј-общество оз леэ ас обществоовса овмöсö вердыг-вылö мортöс пыртны, а оз леэдывлы пыртны мед-шöкыда сы-вöсна, мыј богтöны мортсö ас-овмöсö вердыг-вылö оз ужалыгтöм-вöсна, а овмöсö вiзму содтöм-вöсна. Пыртö-кö овмöсас кодöскö збыл вердыг-вылö ужалыгтöм-вöсна, мед овмöсыс ез пазав-да вермытöмјасöс вердас, секи обществоыд оз кут овмöсö вердыгöс пыртöмыг, гетас вiзму пажтö вердыг-вылö пырöма мортлы. Оз-кö кут сетны вiзму пажсö сек поэö шыöдчыны вöлöстувса вiзму комiсöгiјаö. Вöлöстувса вiзму комiсöгiја вiдлас, мыј-вöсна выл мортöс мöд земелнеј-обществоулыг вајöны. Збыл-кö вердыг-вылö пыртöны, выл пырöма мортлы гетас вiзму-паж, леэас выл овмöсö ас земелнеј общество-улö овмöдчыны. Вiзму-уж-нуöдан комiссарiат тајылыг вöли леэöма тсiркулар март 20-öд лунö 178/34-33 номера.

Земелнеј-обществоыс-кö став вiзмусö у кöма овмöс-јас-костас (участковое землепользование) да оз вöчлыны јуклыгöм, овмöсö вердыг-вылö мортöс пыртны поэö земелнеј-обществолыг жуагтöг.

Земелнеј-обществоыс-кö јукöма вiзмусö быд овмöслы торјөн-торјөн, пыр-кежлö вöдiтны да мöда-мöд-костас-кö мунас јуклыгöм-сö оз вöчлывлыны (участковей землепользованије), секи земелнеј-обществоыд овмöсö вердыгöс пыртöмыг оз вермы кутны. Овмöсö-кö шуам, пыртiсны вердыг-вылö мортöс, сы-вöсна-öд мукöд овмöсјасас муыд оз чiн, земелнеј-обществоыд нiнöм оз вошты сы-вöсна.

Земелнеј-обществоас-кö вiзмујјассö јуклöны совыг-лыд-гертi (общiннеј земелнеј пользованияије), секи кымын уна обществоын совыгыс сымын муыд ещажык воö быд совыг-вылö. Земелнеј-обществоö-кö јöзыс содöны, дерт, ещажык севга кутас i муыд лоны, сы-вöсна мöд общество-увса мортöс семјаö вердыг-вылö пыртiгөн колö-нин жуавны земелнеј-обществолыг, леэас оз сiјö пыртныс, гетас оз выл мортлы вiзму-паж.

Вiзмусö-кö крестана ужалöны öтувјөн, тöварiшчество лöсöдöмөн, тöварiшчествоас крестаналы поэö пырны шленö устав-гертi. Тöварiшчествоö öтувјөн ужавны пырöны оз овмöс-јасыс, а торја ужалыгјас овмöсјасгыс, мед ескö кокнöдны уж-сö, öдјöжык кыпöдны асгыныс овмöснысö. Быд крестанилы öтувјөн вiзму-ужалыг обществоö шленö пыртöз первој колö тöдмавны налыг уставсö.

Öni tödam-нын, овмөсө тыр-пай-вылө вермөны пырны овны сөмын гөтрагиг-верөссајө-мунигөн да вердыг-вылө мортөс овмөсө пыртгөн. Гөтрагиг-верөссајө мунигөн колө гижөдчыны сиктса сөветын. Сиктса сөвет, гөтрагөм-верөссајө петөм-жылыг гижөм-бөрын, мөд овмөсө овны муныссө пасјө выль овмөсыг олыгөн. Выль овмөсө овмөдчөм-жылыг сиктса сөветын гижөдчөм-бөрын сетасны виңму-пай, секи-нын лоө выль олыгыд земельнеј-обществоын шленын.

Овмөсө вердыг-вылө пыртөз колө жуавны ставыс-ө гемжа-пыщгыс леңоны пырны ас овмөсас. Сегга колө шыөдчыны земельнеј-общество-динө. Најө-кө леңоны,—вердыг-вылө пырөма мортлы сетгө выль овмөсын права өтувјөн ужалан көлуј-вылө да виңму-вылө. Оз-кө леңны овмөсса олыгјасыс да земельнеј-общество-кө оз вөч примитана пригөвөртө, выль овмөсын вердыг-вылө пырөма мортлы өтувја ужалан көлуј-вылө праваыс оз ло дај виңму пайтө оз сетны.

В
п
г
за
Уг

су
ст
во
ки
ни
ди
Т
с
ти
м
н
ль
м
д
с
о
з
с
Е
ш
н
г

н
н
ль
т
д
с
о
з
с
Е
ш
н
г

ВИТӖД-ЈУКӖН.

Кызі бостны мутӖ государство запасыг.

**Ви́зму места
по́ѡ бостны
госуда́рство
запасыг Ви́зму
Управле́нъе-
пыр.**

ӖнӖз ми пыр-на горнѣтѣм, кызі да кодлы поѡ бостны визму-пай земельнеј-общество-увса муыг, кодӖс государство гетӖма сылы пыр-кеж-лӖ вѣѣтчыны. Ӗні горнѣтыштам, кызі да коржык поѡ бостны визму местатӖ веккыда государство запасыг.

Став муыд-Ӗд мијан государство-пыщкын государство ки-улын лыѣдыгӖ, сӖмын мујассӖ ужавны да му местајассӖ матѣ-гӖгӖрыг государствоыс гетӖ земельнеј-обществојаслы, крестаналы пыр-кежлӖ ужавны. Мијан муыд зев паскыд, олыгыд абу-на быд местаын, уна-на емӖг визмуӖн вѣѣтчыны тујан тыртӖм местајас. Уналатѣ-на некӖд оз ужав, государство некӖдлы абу гетӖма, сѣјӖ ставыс лыѣдыгӖ запасын. ТыртӖм местајассӖ запасыг государство, ковмас-кӖ, гетӖ крестаналы виз-мујасӖн ужавны, леѡ сы-вылӖ овмӖдчыны. Став тыртӖм местасӖ, государствоылыг запасӖ лыдӖ бостӖмаӖг Визму-ужнуӖданѣнјас (Визму Управлењејас), сы-пыр і колӖ корны, кодѣ кӖсјӖ запаснеј мујас-вылӖ овмӖдчыны. Визму-управлење запасыг гетӖ визму места крестаналы важ олан-инас-кӖ муыс ез кут тырмыны-лы мыјкӖ-вӖсна мутӖг колѣ-лы, сѣз-жӖ і ѣк мутӖм гражданалы. Государство-запасыг му-места гетӖны сӖмын ас да ас семја вынӖн-кӖ кӖсјӖ ужавны мујассӖ, выл местаӖ овмӖс кӖсјӖ лӖгӖдны.

Запасад муыд абу быд губерњаын Ӗтмында, мукӖд губерњаас еща-на визму ужалыгыс олӖ-да запасад му местаыд уна-на ем, мукӖдас—мӖдарӖ. ШӖрса губерњајасын (СӖвет-республикаад) вывѣтѣ јӖзыд (крестанаыд) уна олӖ-да запасас муысчӖты абу,—ставсӖ-нѣн земельнеј-обществојаслы гетӖма. Сы-пыѣдѣ бара запасад зев уна Самарскеј да Саратовскеј губерњајасын, Сѣбырын да лунвыв губерњајасын, донскеј да Кубанскеј областјасын да лунвыв Украина гѣпјасын. ТајӖ местајасас јӖзыс еща-на олӖ да еща-на мусӖ вѣѣтчыны, сы-вӖсна уна-на сен ем тыртӖм му местајасыд да коккыда поѡ мутӖ бостны. Еща муа губерњајас-јывыд Став Сојузса СӖветјаслӖн Ӗезд шуѣс: „Крестаналы, код губерњајасын муыс оз тырмы ужавнысӖ, кӖнѣ јона-нын ѣскыда олӖны, колӖ гетны му местајас государство-запасыг, кӖт і государство-запасыг органјас арен-

даон вөдитöны, јешщö-нын вөдитöны-кö мусö не сiјөн мыјөн колö. Көнјасын оз тырмы муыс крестаналы, ковмас тупкавны омöлык сöветскеј овмöсјас, мусö сег сетны крестаналы, а јöз-лы петкöдлöм могыс колны сöмын буржыкјассö“.

Кытчö колö шыöдчыны госу­дарство запасыг му коригөн.

Государство запасыг му корöм-јылыг колö шыöдчыны ви́зму-управле́ньнеö. Быд губерњау­вса да областувса ви́зму-управле́ньнеын ем запас­неј мусö лыдын кутыг јукöд (подотдел государ­ственных земельных имуществ). Ас губерњау­вса либö областувса му запасыд му местатö се­тыгыс сiјö, сетчö i колö шыöдчыны му-места коргыглы. Гу­берњау­вса (областувса) ви́зму-управле́ньне вермö сетны запас­сыг му местатö 50 дегатинаö. Ыжыд артель-кö мутö корö да 50 дегатинаыг унжык, губерњау­вса (областувса) ви́зму-управ­ле́ньне ачыс оз-нын вермы сымда му местатö сетны, шыöдчö Ви́зму-комиссаріатö. (Ви́зму-комиссаріатлөн 50 № тсіркулар, 1923 во мај 9-öд лунга).

Унаö сетсö му-ыд госу­дарст­во запасыг öтi мортлы.

Законын абу урчитöма ыжыдö му места по­чö сетны морт-вылö государство запасыг, а шу­öма, му местасö сетигөн ыждасö лөгöдны ви́зму-управле́ньнејасын. Серт, ви́зму-управле́ньнеыд се­тö воэвыв бура артыштöмөн. Сетö сымда-жö, мыјда сы-гөгöрса крестанаыс мусö вөдитöны. Шуам, кущöмкö област-улын, уезд-улын либö вöлöст-улын емöг государство­лөн запаснеј му местајас, сы-гөгöрса крестанаыс быд говыс-вылö вөдитöны 3 дегатинаöн. Ви́зму-управле́ньнеыд му местатö виль-воыглы запасыг сетас 3 дегатинаöн-жö быд морт-вылö. (Ви́зму-комиссаріатлөн тсіркулад 74-д номер 1923 во август 13-öд лунга).

Оз ков вунöдны, му местаыд-öд государство запасыд сет­гö сöмын ас-вынөн ужавны, сiқкö сымда i колö корны, мыјда нафејтчö ужавны вермиг ас да ас гемја вынөн.

КВАЛТОД-ЈУ КӖН.

Кызи бостны мутӧ саджӧн да пуктасӧн вӧд-итӧм-вылӧ.

Јуӧ 30-ӧд лунӧ 1923 воӧ республикаса Виӧму - комиссариат леӧс тсиркулар губерӧнаувса да областувса виӧму-управлеӧньне-јаслы, щӧктис сетны вӧд-итны еновтӧм садјас, град мујас да виноград быдтас улыг местајас.

Кодлы сетӧны вӧд-итны еновтӧма садјас, град мујас да виноград быдтас-улыг местајас.

Еновтӧма садјас, виноград быдтас-улыг местајас вӧд-итны мед-первој сетӧны ужавлӧма јӧзлы-нын, кодјас воӧт-ин агныс дыр-код быдтылӧмаӧс да вӧд-итлӧмаӧс. Ферт, кодӧ воӧтӧ вӧд-итлӧма јӧзӧс ужӧдӧмӧн, ползасӧ сӧмын ачыс ботлӧма,—налы ӧнӧ оз сетны, а сетӧны ас вынӧн ужалыг крестаналы.

Емӧс садјас, град мујас, виноградијас зевгырыгӧс (пагыдӧс), емӧс ӧ посныӧс. Государство сетӧ крестаналы дон боттӧг сӧмын посныджык садјас, град мујас да виноградијас-улыг быдтас местајас. Војвыв губерӧнајасыг государство сетӧ крестаналы дон боттӧг вӧд-итны садјас да град мујас абу-кӧ 3 фегатинаса пагыдӧс, шӧрса да лунвыв губерӧнајасыг град-мујасӧ сетӧ дон боттӧг, абу-кӧ 2 фегатинаыг пагыдӧс, виноградијас—ӧтӧ фегатинаӧс.

Гырыгжык еновтӧма садјас, град мујас да виноградијас сӧмын дон-вылӧ вӧд-итны сетӧны тӧрг-вылын. Тӧргӧн вӧд-итны бостны вермӧ быд морт. Кодӧ кӧсјӧ бостны вӧд-итны еновтӧма град мујас, садјас либӧ виноградијас, колӧ шыӧдчыны уездувса виӧму-управлеӧньнеӧ—Сетас-кӧ уездувса виӧму-управлеӧньнеыд коран местатӧ дон боттӧг, боотыглы лӧ вӧд-итӧм-пыд-фыыс (ползасӧ сев боттӧм-пыд-фыыс) местасӧ бурмӧдны, вӧд-итӧн бура дӧзӧритны.

Кытчӧ колӧ норасны виӧму-управлеӧньне-кӧ оз сет вӧд-итны еновтӧма град мутӧ, садтӧ либӧ виноградијатӧ.

Виӧму-управлеӧньнеыд-кӧ оз сет вӧд-итны-ужавны тащӧм овмӧсјасӧ, корыглы позӧ норасны 2 вежон-тыртӧс јуӧртан кадгаӧныс. Уездувса виӧму-управлеӧньне шуӧм-вылӧ (постановлеӧньне-вылӧ, колӧ норасны губерӧнаувса (областувса) виӧму-управлеӧньнеӧ. Губерӧнаувса (областувса) виӧму-управлеӧньне шуӧм-вылӧ—Республикаса Виӧму-комиссариатӧ.

GIZ-IMÖD-JYKÖN.

Кыңи боетны му выль-местаө овмөдчыны муныяслы (переселенечяслы).

Коджас лыдысöны переселенечясөн.

Выл местаө овмөдчыны муныг ви́му ужалыяслы (переселенечяслы), сетасны-кө асгыныс важ-олан-ингыс ви́мусö земельней-обществолы, мутö поэö богтны выль местагыс.

Сöвет-республикаын быд гражданин ас-олан-ингыс вермö мунны овмөдчыны мөд местаө да выль овмөдчан-ингыс богтны ви́му-места ас да ас семја-вынөн ужавны-вылö. Ви́му-ужалыгылы öти местаыг мунны кытчöккө ылö да выль-местаө овмөдчыны колö уна гөм, уна вын лоö пуктыны выль местаө овмөс лөгөдны. Государственным ми́жан быдөнлы оз-на вермы отсавны. Сы-вöсна оз лез быд ви́му ужалыгöс пазöдны асгыс овмөссö важ-олан-ингыс, да мунны овмөдчыны мөдлаө, лезö сöмын ас вынөн-кө, ас гөмөн суғö мунны да овмөдчыны, государстволыг отсөг кортөг. Мукöдыд немдумајттөг важ-олан-ингыс овмөссö кусöдас, став ембурсö донтөм-доныг мунигас вузалас, мунас ас-нафеја-вылö выль-местаө овмөдчыны, богтас выль-местаыг мујас, а кыңи-нө кутас мујјассö ужавны, кыг ви́му-ужалан-көлујыс, кыңи керка-картасö пуктас, овмөссö лөгөдас? Корыгö воас ви́му-ужалыгыд, важгыс омөла кутас овны. Мед-егкө выль местаө овмөдчыны муномыг бур-пыдди омөлжык ез ло да јешцö-нын гөмыд-кө оз тырмы, колö первој јуагны государстволыг: лезас оз мунны выль-местаө, сетас-ö сы-вылö отсөг. Оз-кө көсјыг отсавны, оз-кө цöкты мунны,—оз і ков вөрзыны важ-местагыд. Выл-местаад-өд мунны еца-пырыг-нын ковмас гөмыд 800-1300-кымын шајт, сымда-гөмтö-өд зев шоч-крестянин вермö чуко́ртнытö, сјön і шочлы удајтчылö выль-местаө (мукöд губерњасö) мунны овмөдчыны государство отсөгтөг.

Сöвет-республикаын шөр губерњасын зев-нын эескыда ви́му-ужалыгјасыд олöны, а јöзыд сені ödjö codö, мујаснад пагкөдчыны некытчö-нын, а емөг губерњас, көні му-местаыд уна ем да сöмын ужавнысö некодлы. Мед-егкө ви́му-ужалыгјасыд еца муөн да нöти мутöи ез колыны, государство еца муа-инјасыг ви́му-ужалыгјасöс лезö мунны овмөдчыны мөдлаө (мөд губерњаө, областö), му торјөдöмыг рөскөдсö богтö аслас цöт-вылö.

Государствоыд отсөг оз сет-ни оз лез-нимунны ви́зму-ужа-лыгјасöс уна муа-инјасыг. Отсөгтö сетö сöмын му-тырмытöм-вöс-на-кö быч лоö мунны мöд-местаö овмöдчыны.

**Выл-местаö
овмöдчыны
муныгјаслы
буржык мунны
да овмöдчыны
öтувјөн (арте-
льöн, товариш-
ществоөн. ком-
мунаөн).**

Выл-местаö овмöдчыны муныгјаслы (госу-дарство-кö лезö мунныс) буржык öтувтчавны ви́зму ужалан товаришчествојасö (артельö либö коммунаö) да выль-местаын öтув ви́змусö ужав-ны. Öтувтö ви́зму ужалан көлујтö да машинајас-тö лөгöдавны. Сизсö кокниджык овмöдчынытö, кскнид лоö выль-местаад выль-овмöстö лөгöдны öткөн-öткөн-дорыг. Бура позö овмöдчыны выль-местаын лоöны-кö бур ви́зму ужалан-көлуј да машинајас ви́мутö ужавны. Öткөн машинајастö һöбны он вермы, сöмыд оз сузгы, дај машинаыд агсö дыр оз вешты öтка овмöсад ужалигөн. Унаөн öтувтчöмөн кокныд лоö быдгама машинатö лөгöдны: бур плуг һöбны, вартан, вун-дан, төлöдчан-весаган машинајастö, трактортö да уна мукöд-торјас. Кокниджыка-жö позö лөгöдны бур скöт рöдтö. Кокнилоö öтувјөн-тö i мутö ужавны дај уна пöльза кутас воны мујасыг машинајаснад ужалигөн.

Владимир Ильич зев бура вöли гөгөрвоö öтувтчöмөн му-ужалöмыг бурлунсö. 1919-öд воö ви́зму-ужалыг коммунајаслөн вöли 2-д сјезд. Секi, ви́зму-ужалыг артельјас да коммунајас-јы-лыг Ленин јортыд со мыј шулис: „Крестанаыд-кö-пö пыр ку-тасны ужавны важ-ногөн, сотсиализм вöчöм-јывгыд-пö-егкö ве-гиг i горныс ез вермы лоны, сотсиализмтö-пö вöчны секi огö вермö. Сöвет-республикаын олö уна мильон ви́зму-ужалыг. Ро-бочејјас-пö сöмын секi вермасны кыскыны крестанаöс ас-дина-ныс, кужасны-кö крестаналы индыны туж, петкöдласны-кö бур-лунсö öтув—артельөн, товаришчествоөн ви́зму ужалöмлыг“.

**Государство
сетö кокнöд-
јас, öтувјөн
ви́зму ужа-
лыгјаслы.**

Государствоыд адзö бурлунсö товаришщест-војасö öтувтчöмөн ви́зму-ужалöмыг. Сижөн i сижö быд-ногөн отсалö öтувјөн ви́зму-ужалыгјаслы. Отсалöм-могыг сетö налы ыжыд кокнöдјас ви́-муыг вот мынтигөн, ви́зму лөгöдлöм уж- нуöди-гөн (землеустројство-вöчигөн), сетö ужјöзөн сöм ви́зму-ужалан-машинајас һöбны, көјдыс налы мед-первој сетö да сиз возö.

Народнеј комиссарјаслөн сöвет август, 9-öд лунö 1924 воö лезис декрет (закон). Декретас шуöмаöс, позö-пö выль-местаö овмöдчыны муныгјаслы (пересельнечјаслы) öтувтчыны выль-ме-стаö овмöдчыны-муныг-товаришчествојасö (пересельнеческой-тö-

варішществојасө). Төварішществоо вермасны пырны выль-местао муныг өтка-олыгјас, зоң овмөсјас да візму-ужалан-коммунајас, кодјасөс государство леңо мунны выль-местао овмөдчыны. Виль-местао овмөдчыны муныг-төварішществојаслы выль-местаас мунны сетөны ыжыд-кокнөдјас,— государство налы гетө ужјөзөн гөм да нөшта мукөд-сікас-отсөгјас. Кыңи лөгөдны выль-местао-муныг-төварішществоотө поңо жуавны уездувса Візму-управленьнеыг, сег-жө поңо богтны уставсө. Виль-местао воөм-бөрын мујастө поңо ужавны өтувјөн, поңо і быд олыгылы (земјалы) торјөн (хуторөн, өтрубөн). Өтувјөн ужавны мырдөн щөктыны овмөдчыгјаслы некод оз вермы.

**Кытчөјасө по-
ңо мунны ов-
мөдчыгјаслы.**

Со кущөм местајасө государство леңо мунны овмөдчыны: Волга-дорө, Самарскеј губерна-улө, Пугачевскеј-уездө; Саратовскеј-губернаулө, Новоузенскеј-уездө; Сталинградскеј (воңти вөлі Тсарітсынскөј) губерна-улө, Ніколаевскеј да Леңінскеј уездјасө, 2-д донскеј, Хоперскеј да Уст-Мефведітскеј округјасө. Волга-дорас шуөмаөг леңны мунны овмөдчыны 60000 мортөс, сегга Уральскеј-област-улө, Троицкеј округө лөгөдөма места 17.000 мортлы овмөдчыны, Сібырө (Барнаульскеј, Біјскеј да Мінугінскеј округјасө-кыңи) 50.000 м. быд округө; дальнеј-Востокө: Забайкальскеј, Приморскеј да Амур-скеј-губернајасө 32 сурс мортлы.

Тажө губернајас да областјас местајасө лөгөдөма со-кущөм губернајасыг крестаналы мунны: Воронежскејыг, Курскејыг, Орловскејыг, Тамбовскејыг, Тульскејыг, Пензенскејыг, Брянскејыг, Гомельскејыг, Рјазанскејыг, Ніжегородскејыг, Смоленскејыг, Псковскејыг, Саратовскејыг да Чувашскеј Автономнеј республикаыг, Белорусскеј да Украинскеј республикаыг.

**Кытчө колө
шыөдчыны
виль-местао
овмөдчыны
муныгылы.**

Коді көсјө мунны овмөдчыны, колө шыөдчыны ас-оланін уездувса візму управленьнеө. Шыөдчөмө колө гіжны, мыј-вөсна көсјөны мунны овмөдчыны виль-местао, кымын морт мунө, сегга колө гіжны унаө важ-олан-інас вөфитөны мусө, унаө виль-местао-мөдыглөн ем ембур да гөм виль-местао мунны, кытчө мөвпалө мунны овмөдчыны— перегелітчыны. Уна овмөс-кө көсјө мунны колө бөрјыны муныг-пийг быд дас овмөсыг уполномоченнејөс. Төварішществоөн виль-местао овмөдчыны муныгјаслы, шыөдчөмкөд візму управленьнеө щөщ ковмас мөдөдны төварішщество лөгөдөм-јылыг протоколсө, пасјыны шыөдчөмө кодјас төварішчество шленјас-пийг мөдөны виль-местао да кодјасөс бөрјөма уполномоченнејө. Шыөдчөмсө відлалөны уездувса візму управленьнеын. Уезд-

ува візму управленьне-кө леҕас мунны выль местао, уполно-моченнејјаслы сетө ескөданпасјас ветлыны відлавны выль ме-стасө да бөрјыны кытчөжык пукгыны-овмөдчыныс. Уполномо-ченнејјаслы ескөданпас-сертыс сетөны скідка выль местаоҕыс көрттуј-вывті мунігөн. Вывль местао воөм-бөрын уполночнен-нејјас первој шыөдчөны сетчөсса візму управленьнеө либө ві-зму комиссаріатса переселењческеј агент-дінө. Сени уполномо-ченнејјаслы індаласны тыртөм местајассө кытчө позө выль во-ыјаслы пукгыны да щөктасны бөрјыны местасө асланыс ар-төлы. Уполночненнејјас бөрјасны асланыс артөлы местаны-сө да візму управленьнеыс налы ескөданпасас пасјө кытчө да кущөм выль места бөрјісны да пунктө выль местао воны срок. Уполночненнејјас мунөны гортас да ас ујездувса візму уп-равленьнеө ескөданпастө бөр сетөны, а сы-пыдди візму упра-вленьнеө сетө выль местао овмөдчыны мунан свидетельство. Сви-детельствосө бөгтігөн ковмас сетны ујездувса візму управлень-неө сельскеј советсањ гижөд важ местаыс візму овмөссө кусө-дөм-јылыг, обществолы либө арендаө візму сетөм-јылыс.

Вывль местао овмөдчыны мунөм-бөрын, важ олан-інгыд му-тө оз пырыг-пыр бөгтны, бөгтөны кык либө кујім во-бөрын — выль местао мунан кадгањ. Вывль местао овны муныс сіјө кад-кежлас асгыс візмусө вермө сетлыны арендаө дон-вылө. Оз-жө пырыг-пыр бөгтны мутө матінікө (пөчінөкјасө) овны муныс крестаналыс, выль візмусө-кө колө сөмын-на вөчны: весавны, когыны да сіз воҕө.

Вывль местао овмөдчыгјаслыс важ-оланіныс візмусө срок-тыртөҕ вермас бөгтны ҕемельнеј-обществоыс, сөмын обще-ствоөн візмун јуклысггөн, крестаналы выль местајас лөгөдігөн.

Мед-бур кад мунны выль-местао овмөдчыны тулыс, мај-төлыг-гөгөр. Важ-олан-інад секи ід-көҕатө позас-на аслыс көҕ-ны. Сіҕнад лоө кокніджык овмөдчыныд выль-местаас, первој-вонас һаныд аслас лоө, һөбны оз ков-да.

Мыј колө вөч-ны выль-мес-таө воөм-бө-рын.

Вывль-местао воөм-бөрын пырыг-пыр-жө колө мунны переселењческеј-агент-бердө, сетны сы-лы выль-местао воан свидетельствотө да сы-пыд-ди бөгтны ескөданпас выль-местаө пукгыны, ов-мөс заводітны лөгөдны. Вывль-места ува сель-скеј советыс ковмас бөгтны ескөданпас овмөдчөм-јылыг да сі-јөс сетны переселењческеј агентлы. Сы-серті агентыд јуөртө выль-овмөдчыгјас-јылыс ујездувса ісполнөтельнеј комітетө. Іс-полнөтельнеј комітет выль-овмөдчыгјасөс бөгтө лыдө (учотө) да сетө лҕотајас (кокнөдјас).

Выл-местаё-овны муныгјаслы колё воэыв тёдны—овмөс-сё лөгөдны, виэму-весавны, керка-карта да посні стрөјба вөчны, јукмөс кодјыны, да с. в лоё аслыныс. Аслыныс-жө выл-местаё овмөдчыгјаслы лоё вештыны налы местасё вундөм-вылө вөчөм рөскөдсө.

Местасё гетөм-бөрын овмөдчыгылы быт лоё вөчны виэмутө ујездувса виэму-управленьнеөн гетөм срок-кежлө. Ставсө-кө кадын выл овмөдчыг вөчас: кадын виэму вөчас да сиз, воэө, му-местатө некөд оз мырфды, муыс сы-ордын кутас лыффыны дон-богттөм арендаын. Оз-кө гетөм срок-кежлө овмөдчы выл-местаё: мујас оз вөч, керка-карта оз лөгөд да с. в., му-местагыс кутасны дон бөзтны, му-местасө арендаө гетөмөн кутасны лыффыны.

Выл-местаё овмөдчыг-кө мыјкө - вөсна оз богтгы выл-местаас ужавнысө, овмөссө оз лөгөд срок-кежлө (2-во тыртөз) сижс оз кутны лыффыны пыр-кежлө выл-местаё овмөдчыны воыгөн, ужавны гетөма му-местасө сылыг бөр богтасны да бөр запасөн кутасны лыффыны, ковмас-кө, сөгга мукөд воыг-јаслы гетасны.

Выл местаё овмөдчыгјаслы (переселье-нечјаслы) кок-нөдјас.

Крестьяныдылы выл-местаё мунныд да овмөдчыныд зев сөкыд. Гемјаөн да став көлујөн мунны уна рөскөд петө, а бура-олыгјасыд-өд оз мунны, мунөны сөмын вермытөм, еща муа гөл крестьяна. Выл местаын мујас ужавны ковмас виэму-ужалан-көлуј, машинајас, ковмас лөгөдны керка-картатө да мукөд стрөјба, акыг-нө сымында сөмсө крестьяныдыд другсө бөзтас. Государствоыд тајө став сөкыдлунсө төдө да отсалө налы, гетө кокнөдјас.

Кушөм отсөгјас гетө государствоыд выл-местаё овмөдчыг-јаслы?

Өти-кө, көрттујас-вывті выл-местаөз мунигөн ыжыд кок-нөд гетө: белет доныслыг сөмын нөльөд-пајсө бөзтө. Көлујсө көрттуј-вывті налыг зев-жө дөнтөг нуөны: өти пуд көлујыг быд 80 километрыг бөгтөны сөмын өти ур. Гортса пемөсјасөс-кө (скөтсө) кутас щөщ нуны, көрттуј-вывті бөгтөны сөмын $\frac{3}{4}$ ур быд гырыг гортса пемөсыг (вөлыг, мөскыг) быд километрыг, а посні скөтыг уржынга ещажык—быд километрыг.

Мөд-кө, выл-местаыг-кө мујјассө лоё перјыны вөр-улыг ли-бө ежа лоё коавны, гөрд-армијаө служитны гурыгјаслы государство гетө кокнөдјас (лгөтајас). Налы гетөны отсрочка выл-местаас овмөдчан кадсаң. Богтөны гөрд армијаө сөмын овмөд-чөмлы кујим во тырөм-бөрын. Кујим-во-бөрас бөзтөны мукөдөс-

моз-жө. Мобілізатсіја-кө лоө, секі тајө лготасө оз-нін сетны.

Кожмөд-кө, вөр-піө овмөдчыгјаслы, кодјаслы лоө візмусө вөр-улыг перјыны, ыур костөм уж да мукөдтор нуөдны му-вылас, налыг 5-во-чөж пукгөмгаыс оз богтны візму вот. Куш (вөртөм)-інө овмөдчыгјаслыг, мујассө-кө ежа-улыг сөмын лоө перјыны, вотсө 3-во оз богтны, а вылыг овмөдчыг-кө даг вөчөм мујас-вылө-нын овмөдчө, сіјс мездөны візму-вотыг сөмын первојја онас.

Нюлөд-кө, губернаувса (областувса) візму-управленьне выль-местаө овмөдчыгјаслы дон босттөг сетө вөр посні стрөјба-вылө, көјдыс, а мукөд гырыг стрөјба-вылө—керка-карта пуктыны вөртө сетө зев донтөг, белет-вылө ыжыд скідка вөчө. Сөмын сы-вылө колө выль-овмөдчан-інса волісполкомыг ескөданпас богтны, кушөм, стрөјба - вылө колө петкөдны вөрсө да сегга мөдөдны ескөданпассө уездувса візму-управленьнеө. Уездувса візму-управленьне вермө чінтыны донсө (скідка вөчны) вөр-петкөдан белет-вылө 75 прөчентөз—(шајт-пыфди вөр петкөдан белетыг сөмын 25 ур і бостасны), а леснічеј, вөлөгтувса ісполкомөн сетөм ескөданпас-серті, вөр петкөдан белет-вылө вермө чінтыны донсө 50 прөчентөз.

Витөд-кө, сегга прокатнеј пунктјасыг візму-ужалан-көлуј, машинајас донтөгжык вузалөны да ужјөзөн сетөны. Візму-коміссаріат јунь 2-өд лунө 1924 воө леқөма 377 78 номера тсіркулар. Тсіркуларын шуөмаөг, выль-местаө воөма јөзлы-пө төварішществојасө өтувтчөмөн візму-ужалыгјаслы прокатнеј-пунктјасыг візму-ужалан көлуј нөбігөн, бур (гельлектсіоннеј) көјдысјас лөгөдігөн да землеустројство вөчигөн да с. в. сетны колө кокнөдјас.

Тајө кокнөдјасыг-кынзі-на нөшта выль-местаө овмөдчыны муныгјаслы почө богтны отсөг (выходное пособие) важ земелнеј-общществојаслыг. Та-јылыг Візму коміссаріатлөн лоө леқөма правілө (законјас).

КӨКЖАМЫСОД-ЖУКӨН.

Кыңи јешщө поџө бостны мутө ас-вынөн ужавны.

Сөвет-республика-пыщкыг земелнеј-обшчествојасыд оз-на став мусө вөџитны, уна-на емөг тыртөм-инјас.

**Поџө му бост-
ны заимкаөн.**

Сещөм тыртөм-инјасас поџө ас-вынөн вөч-ны мујас да сетчө овмөдчыны, шусө трудөвеј заимкаөн. Трудөвеј-заимкаөн пыр-кежлө виџмуөн ужавны му бостигөн оз ков јуагны ни земелнеј-обшчестволыг, ни виџму-управлењчелыг. Тыртөм местајастө муөн ужавны бостөмыг (абу-кө госуларствоыс местасө мөдтор-вылө индөма) не-код оз вермы кутны, сижө-өд сиз-жө зик-прөста кујлө, некущөм пөльза оз вај.

Госуларство леџө бостны мујастө трудөвеј-заимкаөн сөмын ас да ас-семја-вынөн ужавны-вылө. Трудөвеј-заимкаөн бостөм мујас-вылын ужөдны јөзөс оз поџ. Поџө медавлыны ужалы-гөс, сөмын ас-семјаас-кө еща ужалыгыс да став ужсө гөкыд, либө семјаыс оз вермы бергөднысө (коржык овмөсө поџө бост-ны ужалыгөс емөг правилөјас, леџөма апрель 18-өд лунө 1925 воө).

**Срокөн заимка-
өн му вөџит-
ны бостны
оз поџ.**

Закон-серти заимкаөн му ужавны поџө бост-ны сөмын пыр-кежлө, изөртны (изгармөдны), вын-сө сөг кыкыны урожајјасөн, сөгга бөр еновтны да выллаыс бара бостны оз поџ. Сы-вөсна бостөма-инас закон щөктө пырыг-пыр-жө заводит-ны стрөитчыны да во-тыртөз заимкаөн бостөм-мусө ас-вылас гижны (зарегистрировать), сөгга воб-өн колө мусө небуөдны, кө-заөн вөџитны дај керка-карта пуктыны да мукөд колан-торјас лөсөдны. 5-во тыртөз-кө оз овмөдчы, оз вөч мујас, керка-кар-та сижө местасө вермасны трудөвеј-заимкаөн бостны мукөд ов-мөсјас.

**Закон индөма
кыс поџө вө-
џитны мујастө
трудөвеј-заим-
каөн.**

Трудөвеј-заимкаөн мутө ужавны поџө бост-ны госуларство-кө тыртөм местасө нинөм-вылө-на абу индөма. Индөма-кө-нын, шуам — сөветскеј-көзајство-улө, мукөд-местајасыг крестанаөс сет-чө овмөдны вајөм-вылө (переселенеңчјаслы) да с. в., сещөм местагыс трудөвеј-заимкаөн мутө бостны оз поџ. Сиз-кө, воџыв колө төдмавын, абу-ө-нын тыр-

төм му-местајассо госу­дарствоыд мы­ж-кө-вы­лө ин­дө­ма, по­чө-ө сет­чө пук­гыны тру­дө­вей-за­им­ка­өн. Абу-на-кө мес­тас­ө-һин­өм-вы­лө ин­дө­ма-ур­ч­тө­ма, вө­ли­г­ки і за­во­д­ит­ны вөч­ны сет­чө му­жас да ов­мөс лөс­өд­ны. Ты­ртөм-мес­та­јас­ыд, Сө­вет-ре­спуб­ли­ка­ад абу бы­д губер­һа­ын. Му­көд губер­һа­ас (ли­бө об­ла­стас) ты­ртөм мес­та­ыд һө­ти-һын абу, со ку­щөм губер­һа­јасын да об­ла­ст­јасын по­чө тру­дө­вей-за­им­ка­над му­жас­тө вөч­ны: Мур­ман­ске­ј, Ар­хан­гел­ске­ј, Се­ве­ро-д­вин­ске­ј, Че­ре­по­вет­ске­ј, Ко­стром­ске­ј, (Ко­стром­ске­ј да Һе­рех­тин­ске­ј у­езд­јасыг-кын­ңи), В­јат­ске­ј, Пер­м­ске­ј, С­вер­д­лов­ске­ј (Щар­дин­ске­ј, Ка­мыш­лов­ске­ј да Ир­бит­ске­ј у­езд­јасыг-кын­ңи), Ту­мен­ске­ј, Том­ске­ј, Је­ні­се­ј­ске­ј, Ир­кут­ске­ј, Ом­ске­ј, За­ба­јка­ль­ске­ј, При­ба­јка­ль­ске­ј, А­мур­ске­ј, При­амур­ске­ј да При­мор­ске­ј губер­һа­јасын, си­ң-жө, Карель­ске­ј, Ко­ми, Мон­го­ло­бур­јат­ске­ј да О­јрат­ске­ј ау­то­ном­ней ре­спуб­ли­ка­јасын да об­ла­ст­јасын (Ви­ңму-ко­мі­сар­јат­лөн 57 но­ме­ра т­сі­рку­ляр, ле­дө­ма јуль 2 лун­ө 1923 во­ө) Та­јө губер­һа­јас­са да об­ла­ст­јас­са ви­ңму-уп­рав­лен­һе­јас­лы вө­ли щө­ктө­ма 1923 во­а ав­густ 1 лун-ке­ж­лө ас губер­һа да об­ла­ст-пы­щ­ка­ныс тру­дө­вей за­им­ка­өн ге­төм-вы­лө тор­јөд­ны-ин­дав­ны мес­та­јас, ме­д ви­ңму-ужа­лы­е­јас тө­діс­ны кы­ты­е­ж­ык ку­щөм ра­ј­о­ныс по­чө бог­тны му­жас тру­дө­вей за­им­ка­өн.

Колө һө­шта тат­чө ви­став­ны со-мы­ј: тру­дө­вей за­им­ка­өн бог­тны му­жас оз по­ч ју­жас-до­рыг, вөр-у­лыс, вө­рыс-кө ви­ңө бе­рег­јас­сө јона кы­рө­дө­мыс.

Оз по­ч бог­тны тру­дө­вө­ј-за­им­ка­өн се­щөм-ин­јас, мөд­тор-вы­лө-кө мес­тас­ө бог­тө­ма­өс, шу­ам із­шом көс­јө­ны пер­јыны ли­бө му­көд-уж көс­јө­ны ну­өд­ны си­јө мес­та­ас

Оз по­ч бог­тны тру­дө­вей-за­им­ка­өн пөс­кө­ти­на-вы­лө лөс­өд­ө­ма мес­та, мір-ту­ј, вөр кыс­ка­лан ту­ј-кө көс­јө­ны ну­өд­ны, склад­јас вөр ви­ңны көс­јө­ны пук­тыны, су­спа­у-вөр, бур по­жөм-вөр, јоль­јас да го­су­дар­ст­во­лы-лы, сик­тса кре­г­һа­на­лы-лы ко­лан-ин­јас.

Код­јас­лы по­чө бог­тны му­жас тру­дө­вей-за­им­ка­өн. Код­јас­лы по­чө бог­тны му­жас тру­дө­вей-за­им­ка­өн? Бы­д морт, бы­д ов­мөс Сө­вет-ре­спуб­ли­ка­ыс, ко­дөс абу ли­ш­тө­ма му­жас-вы­лө пра­ва­ыс, вер­мө бог­тны му­тө тру­дө­вей-за­им­ка­өн, ас-вы­нөн ви­ңму­өң пөрт­ны да у­жав­ны. Тру­дө­вө­ј за­им­ка­өн бог­төм му­жас-вы­лө по­чө ов­мөд­чыны өт­ка ов­мөс­лы, по­чө і уна ов­мөс­лы—ар­те­ль­ө, тө­ва­ри­ш­че­ст­во­ө өту­вт­чө­мөн. Өту­в­јөн, де­рт, бур­жык, кок­һы­д­жык ло­ө ви­ңму­тө вөч­ны, стрө­ит­чы­ны­д, ви­ңму­ужа­лан ма­ш­и­на­јас, бур вөв­јас да мөс­јас һө­ба­в­ны. Мы­ј он вер­мы лөс­өд­ны өт­көн, уна­өн-өту­в­зев кок­һы­да лөс­өд­ан. Вы­лө ме­ста­ө ов­мөд­чы­е­јас­лы (пе­ре­ве­ле­һе­ч­јас­лы да рас­се­ле­һе­ч­јас­лы)

государство гетö закон-герті (Візму-Закон-Чукöрын 225 статта) кокнöдјас, а зајöмщикјаслы некущöм кокнöд оз гет.

Заимкаöн бостöм му лыддысö вöдтыгысылы пыр-кежлö гетöмөн. Бөр бостны вермасны сöмын Візму-Закон-Чукöрса 18-öд статта-герті.

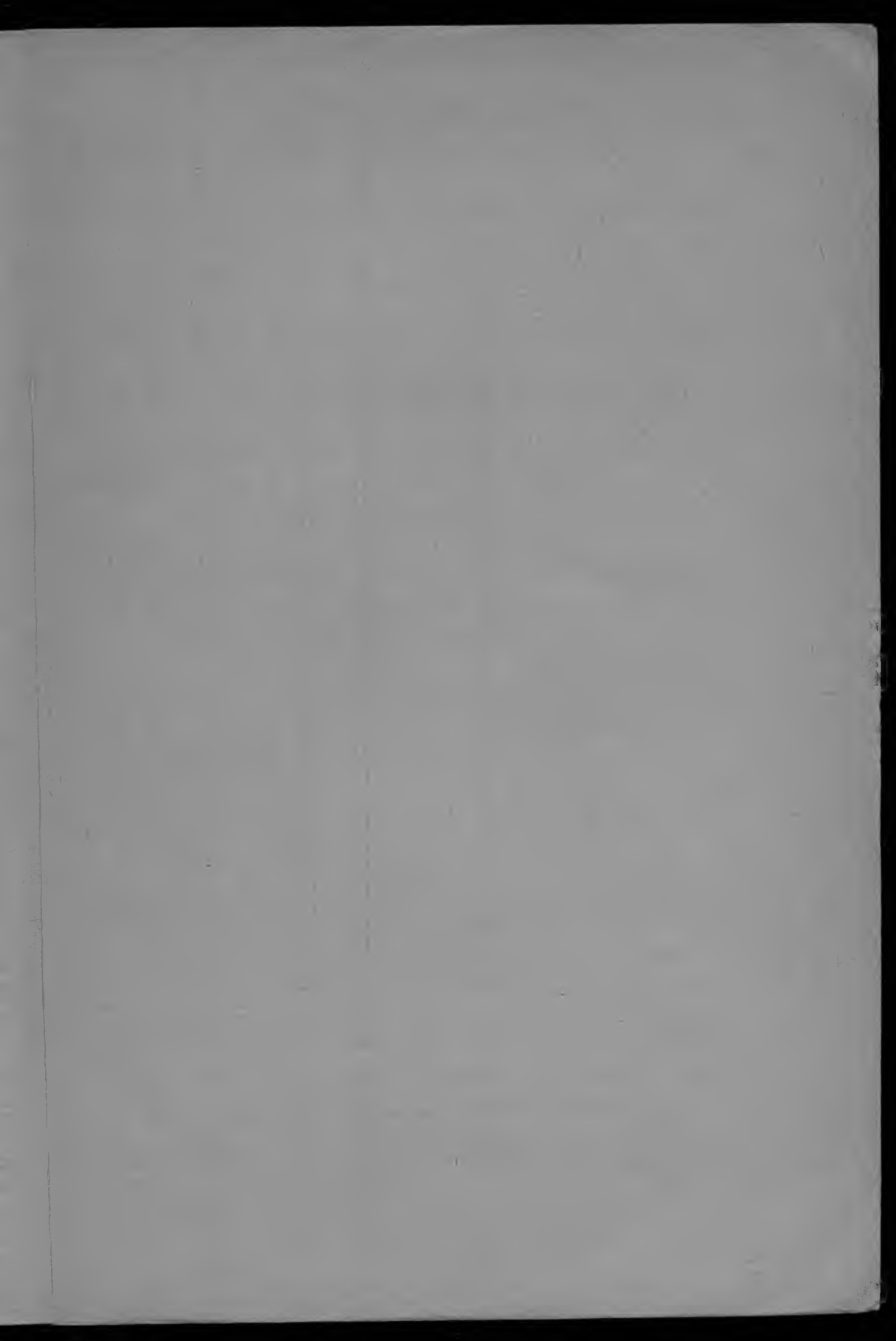
Заимкаöн ужалан мулыг межасö вермöны вежны сöмын візму лöсöдлöм уж нуöдигөн.

Заимкаöн бостöм мулыг межасö вештыны да, ковмас-кö, местасö çоннас вежны вермöны сöмын візму лöсöдлöм уж нуöдигөн. Сöмын му-сö-кö мыжкö-вöсна бостасны, сы-пыдди гетасны выллаыг. Бурмöдöм-вылö вöчöм рöскöдсö вештöны. Заимкаöн бостöм му-пыдди-кö лöö индыны вöра места, гетöны сöмын губернаувса вөр от-дел-кö леçас.

Заимкаöн вöра-инö пукгигөн, візму местатö вöчигөн, ковмас вöрсö пöрлөдлыны да, мырсö весавны. Сижö вöрсö лöö вічны Вөр-Закон-Чукöрын шуöмјас-герті.

Заимкаöн візму ужавны пукгигјасөн лöм венјас, зыкјас видлалö Візму-комиссия.

Лис. № 4757.

7665

доныс 15 ур. «к»

Цена 15 коп.

Коми-8

3-1624

КОМИ ҢИГА ЛЕҢАН-ИН

Сыктивдинкар

ПЕТИСНЫ СУД-ЈЫЛЫҒ КОМИ ҢИГАЈАС.

КРЫЛЬЕНКО В. Ң. Кыҗи лөгөдөма да кыҗи ужалө Сөвет-суд. Коми кыв - вылө вуҗөдөма Коми - Мишө. 1927 в. 50 ыстбок. доныс 15 ур.

ЛАГОВИЈЕР. Кыҗи нораны Суд-пригөврјас-вылө да решеннејас-вылө. Роч-вылыг комиөн лөөддс Ілла-Өлөксан. 1927 в. 41 ыстбок. доныс 15 ур.

«ЗАКОНЈАССӨ СӨВЕТ-РЕСПУБЛІКАЛЫҒ КО-
ЛӨ ТӨДМАВНЫ БЫД КОМИ УҖАЛЫҒЛЫ».

Ңигајассө поҗө мөдөдны наложеннеј платежөн, заказ ыстөм-мысөтыс либө деңгасө воҗыв мөдөдөм-бөрті.

Коми ңига каталог ыстысөө җік прөста первој ко-рөм-өерті.

Коми ңига леңан-інын емөг уна ңигајас: јөз-кост-олөм-ног төдмалөм-јылыг, җоңвіҗалун кутөм-јылыг, віҗму овмөс бурмөдөм-јылыг да мукөдтор-јылыг.